

GESPREKSTOF 2: GASTVRIJ

Volgens de UNHCR, de vluchtelingenorganisatie van de VN, waren er in 2014 bijna 60 miljoen mensen op de vlucht voor conflicten en geweld. Sinds die tijd is het aantal ontheemden alleen maar gegroeid. Het aantal mensen dat naar huis kon terugkeren is gering: in 2013 slechts zo'n 20.000. De UNHCR verwacht dat deze trend zich nog zal doorzetten.¹

Een deel van deze ontheemden zoekt zijn toevlucht in Europa, dus ook in Nederland. Dat heeft tot veel maatschappelijke discussie geleid. Want de komst van grote groepen mensen 'van buiten' roept veel op. Vragen over opvang, huisvesting, onderwijs, integratie. Maar ook onzekerheden: wat betekent het voor ons dorp of onze wijk als er 'vreemde' mensen bijkomen? Er zijn al te weinig betaalbare huurhuizen: moet mijn zoon dan nog langer op de wachtlijst staan? Helaas is de discussie over ontheemden en vluchtelingen vaak gepolariseerd. Het besef dat de vreemde die aan de poorten klopt een mens is als wijzelf dreigt uit het zicht te verdwijnen.

Daarom willen we op de Dag van het Jodendom 2017 een bijdrage leveren aan het verwijden van het blikveld en de vraag verbreden: Wat betekent dat, 'vreemdeling' zijn? En wat betekent gastvrijheid? Over de eerste vraag gaat: 'Gesprekstof 1: Vreemdeling'; zie <http://www.dagvanhetjodendom.nl/wp-content/uploads/2016/10/DvhJ2017-Vreemde-DEF-10-10-2016.pdf>. In 'Gastvrij' richten we ons op de tweede vraag: Wat betekent het om vreemdelingen te ontvangen? Wat is gastvrijheid? Wanneer ben je gastvrij, wanneer ben je een goede gastheer/gastvrouw? Wat zijn de ervaringen binnen onze eigen (geloofs-) gemeenschap met gastvrij zijn? En wat kunnen we daarover leren van onze tradities: Jodendom en christendom?

Doel van de 'gesprekstof'.

Deze 'gesprekstof' biedt een rode draad voor een open gedachtewisseling over een actueel thema. Het is bedoeld als handreiking om in parochies en (oecumenische) gesprekskringen het gesprek over het thema 'vreemdeling' te begeleiden. Bij deze gesprekken gaat het niet om politieke discussies of het komen tot gezamenlijke stellingnamen. Het gaat erom samen verkennen te verkennen van de wezenlijke betekenis van gastvrijheid.

Inhoud van deze 'gesprekstof'

Het thema 'gastvrij' wordt vanuit verschillende perspectieven benaderd: vanuit actuele voorbeelden uit de media, persoonlijke ervaringen, teksten uit Tanach en Nieuwe Testament en filosofische opvattingen.

¹ <http://www.rodekruis.nl/campagnes/vluchtelingen-wie-kies-jij/vluchtelingenproblematiek-feiten-cijfers> en <http://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/cijfers/wereldwijd>

Opzet en doelgroep

De thema's die hierboven beschreven zijn worden in deze lesbrief stap voor stap verkend.

Het materiaal voor elke stap is als volgt opgebouwd:

- Korte introductie van het thema
- Teksten en vragen
- Voor de begeleider: toelichting, suggesties voor antwoorden.

Het materiaal is flexibel van opzet: niet alle stappen hoeven uitgewerkt te worden. De begeleider kan met het oog op zijn/haar doelgroep een selectie maken en het geboden materiaal zelf aanvullen. U kunt op grond van een selectie een eenmalig gesprek organiseren of juist in een programma van drie of vier bijeenkomsten alle stappen aan de orde laten komen.

Onder de Extra vindt u tips voor literatuur, kijken naar kunst en verwijzingen naar aanbevelingen, tips en good practices voor de opvang en begeleiding van asielzoekers. Opdat ook wij een steentje kunnen bijdragen aan het groeien naar een gastvrije gemeenschap.

1: Gastvrij =

We beginnen met een vraag: Wanneer ben je een goede gastheer/gastvrouw?

Vragen:

Welk ervaringen hebt u met gastvrijheid?

Wat was voor u een plezierige ervaring van ontvangst in een vreemde omgeving/nieuwe situatie?

Wat was een minder prettige ervaring? |

Voor de begeleider

In deze fase van het gesprek gaat het om het uitwisselen van ervaringen die te maken hebben met 'gastvrijheid'. Noteer belangrijke steekwoorden uit de verhalen van de deelnemers op een flap-over. Stel ten slotte een top-drie vast van eigenschappen die een goede gastheer/gastvrouw zou moeten hebben. Een andere mogelijkheid is om drie dingen te beschrijven die een goede gastheer/gastvrouw voor zijn/haar gasten doet.

Een goede gastheer/gastvrouw:

- 1)
- 2)
- 3)

Wilt u het begrip 'gastvrij' hier al verbreden, leg dan het volgende voorbeeld voor:

In Trouw van 21 nov 2015 wordt bericht over de gastvrijheid die een kerk in Zaandam verleent aan vluchtelingen/ asielzoekers die in het najaar van 2015 massaal naar Europa kwamen; zie het bericht op <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/4191814/2015/11/21/Kijk-dit-is-nu-een-courgette-vertelt-de-vrijwilliger.dhtml>

3

Vraag:

Welke elementen van gastvrijheid die we net samen genoemd hebben komen in dit bericht naar voren?

2: Welkom in mijn ...

Hoe ontvang je nieuwkomers in je straat?

In het theaterprogramma *Freefight* (2002) lanceert Najib Amhali verschillende ideeën.

Bekijk het fragment 'Asielzoeker' uit het programma *Freefight*:

<https://www.youtube.com/watch?v=hO9gl0GH1-U>

Vragen:

Welk moment in dit filmpje vond u het sympathiekst? Welk het ongemakkelijkst?

Welke ideeën komen overeen met uw ideeën over een goede gastvrouw/gastheer zijn?

Het filmpje van Najib Amhali vergroot zaken uit, maar met welke ideeën uit zijn programma –zonder de overdrijving uiteraard – zou u uit de voeten kunnen?

En dan is er nog de professionele gastvrijheid van de horeca en andere instellingen. Lees het interview hierover met Judith van Leeuwen, Manager Hutten Multiservices.

Wat is jullie visie op gastvrijheid en/of jullie gastvrijheidsconcept?

Gastvrijheid moet kloppen, moet echt en oprecht zijn. Dit is volgens Hutten het vertrekpunt en eigenlijk de kern waar het om gaat. Denk maar eens mee: waarom kom jij zo graag in dat ene restaurant? Wat maakt dat je juist daar terug wil komen? Waarom ben je er gelukkig als je er bent? Het antwoord zal liggen in de lijn van het waarmaken van je verwachtingen. Want dat is precies wat jouw favoriete restaurant doe (...) Smaakte het? Was het gezellig? Ben je tevreden? Die gastvrije instelling zit in ons bloed en maakt dat we in de huidige tijd zo goed mee kunnen denken met organisaties als het om gastvrijheid gaat.

Hoe creëer je dan zo'n gastvrijheidsbeleving?

Non-verbale communicatie speelt een grote rol als het gaat om deze gastvrijheidsbeleving. 80% van wat mensen zeggen wordt niet gehoord. En als je ergens binnenstapt, heb je bewust of onbewust meteen je oordeel klaar. Klopt dat wat je ervaart met het beeld dat je had van deze organisatie of instelling? Dat ervaren doe je dus met al je zintuigen. Alle zintuigelijke prikkelingen dragen bij aan de contextbeleving van de gast. Oprechte gastvrijheid voel je, zie je, hoor je, ruik en proef je.

Bron: <https://www.fmm.nl/topics/hostmanship-gastvrijheid/achtergrond/gastvrijheid-de-praktijk-hutten>

Vragen:

Wat zijn uw eigen ervaringen met 'professionele gastvrijheid'? Wanneer voelde u zich gast, wanneer voelde u zich klant?

Bestaat er volgens u zoiets als 'professionele gastvrijheid'? Waaruit bestaat die dan?

Wat is het verschil met niet-professionele gastvrijheid?

Welke uitspraken in dit interview vond u waardevol? Met welke was u het niet eens?

3. Gast en gastheer: openheid en grenzen

Als gast ben je afhankelijk van de bereidheid van de ander om zich voor jou open te stellen. Daarin schuilt je kwetsbaarheid. Maar ook de gastheer en gastvrouw zijn in zekere zin kwetsbaar. De vreemdeling die aan je deur klopt, kan immers een bedreiging zijn. Vertrouw je de gast of blijft de onzekerheid knagen: wie heb ik in huis gehaald?

Over deze onzekerheid en de gevolgen daarvan heeft de Franse filosoof Jacques Derrida (1930-2004) een essay geschreven. Allereerst merkt hij op dat het Latijnse woord 'hostis' (waarvan o.a. het

Engelse 'host'=gastheer afgeleid is) zowel 'gast' als 'vijand' betekent. Als een onbekende voor de deur staat, veroorzaakt dit innerlijke tweestrijd: heb ik te doen met een vriend of een vijand?

Volgens Derrida zijn er twee vormen van gastvrijheid. In het geval van de voorwaardelijke gastvrijheid spreken twee partijen af tot welke relatie ze met elkaar staan gedurende een bepaalde periode. Er zijn afspraken over rechten en plichten, er is een duidelijke rolverdeling. Over de relatie wordt onderhandeld. Dit is niet het geval bij de tweede vorm van gastvrijheid, volgens Derrida de werkelijke gastvrijheid. Hierbij wordt juist niet onderhandeld, er is geen economische of sociale uitwisseling tussen de partijen. Derrida noemt dit de Wet van de absolute gastvrijheid: je radicaal open stellen voor elke vreemdeling die aanklopt. Dat betekent ook: hem absolute veiligheid bieden. Derrida neemt een radicaal standpunt in: wanneer iemand bij je aanklopt en je vraagt naar zijn/haar naam ben je al bezig met onderhandelen en het stellen van voorwaarden.

Maar: een gast bestaat niet op zich. Gast-zijn veronderstelt dat er ook een gastheer/vrouw is, de een bestaat niet zonder de ander. Gastheer en gast zijn wederzijds afhankelijk. Daarnaast speelt het machtsaspect een rol in deze relatie. De gastheer moet kunnen beschikken over een huis, een slaapplek om aan te bieden, eten en drinken. Met andere woorden: om mensen te kunnen ontvangen, moet aan bepaalde voorwaarden voldaan worden. Om gastvrij te kunnen zijn komt de gastheer er niet onderuit om een of andere manier de macht te hebben om condities te scheppen. Hij kan niet anders dan beperken en selecteren, hij kan niet iedereen toelaten. Voor de gast betekenen deze condities ook een begrenzing, zij kunnen niet volledig zichzelf zijn. De vraag is in hoeverre de absolute openheid die Derrida voorstaat in de praktijk mogelijk is.

Vragen:

Wat herkent u in uw eigen leven (ervaringen) in wat Derrida zegt over de positie van de gast en de gastheer/gastvrouw? Wat is zou volgens u het waardevolle van de Wet van de absolute gastvrijheid?

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2558468/1998/10/29/Essay-van-Derrida-over-asielzoekers-en-een-gastheer.dhtml>

4: Gastvrij en ongestvrij in de Bijbel

In de Bijbel (Tenach en Nieuwe Testament) vinden we verschillende verhalen over gastvrijheid, d.w.z. het ontvangen en onderdak bieden aan onbekende reizigers. We bespreken hieronder uit de Tenach het verhaal van de gastvrijheid van Abraham en uit het Nieuwe Testament enkele passages uit Lucas 9-10. Bij de 'Extra' op blz. 12 vindt u enkele suggesties voor het kijken naar kunstwerken die deze teksten verbeelden.

Genesis 18 – een verhaal over gastvrijheid

Het meest exemplarische verhaal is het tweeluik Genesis 18-19. In het eerste deel krijgt Abraham bezoek van drie mannen, van wie pas in de loop van het verhaal duidelijk wordt wie zij zijn. Het tweede deel, Genesis 19, is het anti-verhaal over het ongestvrije Sodom. De enige persoon die daar de gastvrijheid in ere houdt is een vreemdeling, Lot, de neef van Abraham.

Lees samen Genesis 18, met name vers 1-15, rustig en nauwkeurig een paar keer door, eventueel in verschillende vertalingen. Die leggen immers elk hun eigen accenten. Let ook op de details in het verhaal. In hoeverre bent u het eens met de stelling dat Abraham dat een voorbeeldige gastheer is?

Voor de begeleider

Let bij het bespreken van Genesis 18 in het bijzonder op de volgende verzen:

Vers 1. We weten als lezer dat de Eeuwige verschijnt, Abraham weet dit niet. In de Hebreeuwse tekst wordt in vers 1 de naam Abraham niet, genoemd. Abraham was immers het onderwerp van de tekst die hieraan voorafgaat, Gen. 17. Blijkbaar ziet de verteller Gen. 17-18 als een min of meer doorlopend verhaal. (Abraham) zit in de ingang van zijn tent. Het is het heetst van de dag, toch doet Abraham geen dutje, integendeel, hij zit in de ingang van zijn tent. Zit hij op de uitkijk?

Vers 2. Plotseling verschijnen er gasten: Abraham slaat zijn ogen op en meteen ziet hij drie mannen (waar komen ze plotseling vandaan?). Onmiddellijk nadat hij hen gezien heeft rent Abraham hen tegemoet, uit de ingang van zijn tent.

Vers 3. Opvallend is dat Abraham de mannen aanspreekt met 'mijn heer' (= enkelvoud). Richt hij zich tot een van de drie, als pars pro toto? Of ziet hij wat de verteller al weet: dat de Eeuwige aan hem verschijnt? Zij bede om het vinden van genade, genade in ogen van de gast, betekent: ga niet aan mij (uw dienaar) voorbij.

Vers 4-5. Bekijk wat Abraham allemaal aanbiedt: water (om het stof van de reis van hun voeten te wassen), een plaats onder de bomen (het is het heetst van de dag). En wat te eten: een beetje brood. Doel is ervoor te zorgen dat de mannen op kracht kunnen komen en verder kunnen trekken, want, zo zegt Abraham, daarom zijn ze toch bij hem gekomen. Vraag is wat deze zin betekent. Weet Abraham wat soms wat hun doel is: reis richting Sodom? Of bedoelt hij alleen maar dat ze zijn bij hem gekomen om kracht op te doen? Zij (meervoud!) zeggen dan: Doe zoals je gezegd hebt. (NVB vertaalt anders).

Vers 6-8: Abraham zorgt dat er eten komt. Hij heeft haast, zoveel zelfs dat hij bijna niet uit zijn woorden komt; tegen Sara hijgt hij bevelen. Ze moet van drie schepel (= 45 liter!) fijn meel (kwaliteit) snel brood maken. Het 'beetje brood' dat in vers 4 aangeboden wordt dijt uit tot een waar banket, want Abraham haast zich om naast de enorme hoeveelheid brood een compleet kalf te bereiden en boter en melk te halen. Gastvrijheid in het kwadraat dus. Hij zet alles neer voor zijn gasten, zelf blijft hij bij hen staan. (Om hen te bedienen? Gezelschap te houden?) Wanneer zij weggaan, doet hij hen uitgeleide (vers 16).

Merk op dat de gast(en) ook iets meegebracht hebben: de belofte dat Sara over een jaar een zoon zal hebben (vers 10). Sara reageert hier (in zichzelf) ongelovig op, in voor haarzelf en haar echtgenoot weinig complimenteuzen bewoordingen: 'Ik ben verwelkt en mijn heer is oud'. De Eeuwige hoort haar (hoe?) en herhaalt haar woorden zo, dat Abraham er geen aanstoot aan kan nemen (vers 13).

Genesis 18: Joodse interpretaties

Het verhaal van Abrahams gastvrijheid heeft in de Joodse (en in de christelijke) traditie een waaier aan interpretaties opgeroepen. We beschrijven er hier enkele.

Abraham verricht een *mitswa* (=een gebod en goede daad), hij betoont de mensen die hij ontvangt *chesed*, d.w.z. liefde én liefdadigheid. Zijn tent staat open (zie Gen. 18,1), hij zit op de uitkijk om reizigers te ontvangen. Volgens sommige tradities zet Abraham juist voor dit doel zijn tent op bij de weg van Mamre en is iedereen welkom: ziek en gezond, oud en jong (*Testament van Abraham A 1,2*). Volgens *Avot de Rabbi Natan A (7)* bouwt Abraham herbergen om voorbijgangers te kunnen voorzien van eten en drinken. Hij verwent hen zelfs extra, door hen eten en drinken te geven dat ze thuis niet krijgen. Volgens sommige rabbijnen had de herberg van Abraham vier uitgangen, zodat de gasten ongemerkt kunnen binnenkomen en vertrekken. De armen, die van Abrahams gaven leven, vallen zo niet op en hoeven zich niet te schamen als zij een beroep doen op diens gastvrijheid. Hier krijgt gastvrijheid iets van liefdadigheid. Abrahams gastvrijheid brengt zijn gasten ook nader tot God. Wanneer zijn gasten hem willen bedanken, laat Abraham hen de Eeuwige bedanken. Zo leren ze de Eeuwige, de ene God, kennen (*Babylonische Talmoed, Sota 10a*).

Volgens Babylonische Talmoed (*Shebuoth 35b*) verschijnt eerst de Eeuwige aan Abraham en ziet hij daarna pas de drie mannen. M.a.w., de Eeuwige staat niet gelijk aan de reizigers. Abraham zegt in Gen. 18,2 tegen de Eeuwige dat hij even moet wachten, tot hij de drie reizigers heeft uitgenodigd. Hieruit volgt dat gastvrijheid zelfs groter is dan het ontvangen van Gods Aanwezigheid. De gastvrijheid van Abraham is een voorbeeld voor anderen (*Avot de Rabbi Natan A 13; B 14*).

In de tijd na de kruistochten verarmden de Joodse gemeenschappen in Europa. Gastvrijheid aan reizigers werd een noodzaak en een vaste taak in de Joodse gemeenschappen. Het was een *mitswa* (zie boven). Tegenwoordig is deze vorm van gastvrijheid minder urgent. Dit roept de vraag op wat het gebod van gastvrijheid nu inhoudt. Verschillende rabbijnen geven een spirituele uitleg van gastvrijheid. Een van de problemen van onze tijd is de psychische en spirituele nood van mensen, mensen zijn op zoek naar warmte en begrip. Gastvrijheid betekent in onze tijd dat we ons open moeten stellen voor deze noden en deze mensen. Voor Israël komt daar nog bij, dat dit een land van immigranten is. Immigranten een gastvrij huis bieden vormt een nieuwe invullen van de oude *mitsva*.

Vragen:

Wat herkent u van uw eigen top-drie van de gastheer/vrouw in Abraham?

Welke Joodse opvattingen over gastvrijheid spreken u het meest aan? Waarom is dat?

Welke vindt u het meest relevant voor uzelf, als christen? Welke opvattingen zijn volgens u nog steeds actueel in onze samenleving?

Genesis 19 – een verhaal over on-gastvrijheid

Genesis 19 vormt de negatieve tegenhanger van Genesis 18. Wat zegt deze tekst ons over (on)gastvrijheid?

Lees samen Genesis 19,1-29 rustig en nauwkeurig een paar keer door, eventueel in verschillende vertalingen. Die leggen immers elk hun eigen accenten. Let ook op de details in het verhaal. Wat zijn de parallellen met Genesis 18? En wat zijn de verschillen?

Voor de begeleider

Lees Genesis 18,16-19,29. Het verhaal begint met de mededeling dat de mannen (de gasten van Abraham) verdergingen. Vervolgens worden de we deelgenoot van de gedachten en woorden van de Eeuwige betreffende Sodom (Gen. 18,17-21). De mannen lopen door, terwijl de Eeuwige bij Abraham blijft staan (Gen. 18,22). Uit de dialoog tussen Abraham en de Eeuwige (Gen. 20,23-32) kunnen we afleiden hoe kwalijk het met de stad gesteld is.

Gen. 19,1 neemt de draad van Gen. 18,22 weer op. Hierbij vallen de parallellen met Gen. 18,1 op: Een tijdsbepaling ('de avond' in Gen. 19,1 t.o. 'het heetst van de dag' in Gen. 18,1), er zit iemand bij een ingang (Lot bij de stadspoort in Gen. 19,1, Abraham in de tentopening in 18,1). Net als Abraham ziet Lot de reizigers, komt hen tegemoet en buigt voor hen (Gen. 19,1). Ook hij nodigt hen uit om hun voeten te wassen en na verblijf bij hem thuis verder te trekken (Gen. 19,2). Maar anders dan bij Abraham slaan ze zijn uitnodiging af en geven ze aan buiten op het plein te willen overnachten (Gen. 19,2). Het feit dat ze 's avonds aankomen, belooft ook niet veel goeds (vergelijk Rech. 19,14-15). Lot dringt aan, ze gaan mee naar zijn huis, en net als Abraham (of liever gezegd: Sara) maakt hij brood. Maar voordat de Lot en zijn gasten zich neerleggen bedreigen alle mannen van Sodom, van jong tot oud, niemand uitgezonderd (vergelijk de tien rechtvaardigen die er niet zijn, Gen. 18,32) de gasten van Lot (vers 5). Het geweld waarmee ze dreigen staat is weliswaar seksueel van aard, het gaat niet om seksualiteit, maar om geweld en uitsluiting. Lot noemt hen broeders (vers 7), zij zien hem als een vreemdeling die het niet moet wagen hun de wet voor te schrijven (vers 9). Ze dreigen hem nog meer kwaad aan te doen dan zijn gasten. Van de familie van Lot overleven uiteindelijk alleen hij en zijn dochters de vernietiging van Sodom. Zijn schoonzoons nemen hem niet serieus en blijven in Sodom (vers 14), de vrouw van Lot kijkt op de vlucht om en verandert in een zoutpilaar (vers 26). Zij zijn blijkbaar niet in staat los te komen van de wereld waarin zij leven.

Genesis 19: Een Joodse interpretatie

In de Babylonische Talmoed (*Sanhedrin* 109a) wordt de vijandigheid van de inwoners van Sodom tegenover gasten uitgelegd als een teken van hun egoïsme. Zij willen al het goede dat God hun gegeven heeft voor zichzelf houden. Daarom willen ze geen reizigers in de stad, want die komen alleen om van hun welvaart te profiteren.

Vragen:

Wat voor soort samenleving is Sodom? Herkent u hierin plaatsen en kringen in onze tijd?

Wat herkent u van de uitleg van de Talmoed in de tekst zelf? In hoeverre zijn het verhaal van Genesis 19 en de uitleg ervan in de Talmoed relevant voor onze eigen situatie?

Lucas 9,51-10,42**Gastvrijheid op de weg naar Jeruzalem**

In Lucas 9,51 begint het verhaal van Jezus' tocht naar Jeruzalem, die eindigt met zijn dood aan het kruis en met de opstanding. Rode draad door Lucas 9,51-10,42 is hoe hij en zijn boodschap van de

komst van het koninkrijk Gods ontvangen worden. Zijn hij en zijn leerlingen welkom of niet? Wat betekent het eigenlijk om leerling te zijn? En wat betekent het om naaste voor een ander te zijn? Wat betekent gastvrijheid in deze context?

Lees samen het verhaal over Jezus' tocht naar Jeruzalem, tot en met verhaal van Marta en Maria (Lucas 9,51-10,42). Lees daarna het verhaal van Marta en Maria nog een keer door.

Vragen:

Hoe zou u de woorden van Jezus, 'Marta, Marta' (Luc. 10,41) uitspreken? Als een verwijt, met verbazing, bezorgd, boos? Of nog anders?

In het verhaal spreekt Jezus tot Marta, maar wat zou hij tegen Maria kunnen zeggen?

En wat zou u tegen Marta zeggen?

Wat ligt dichterbij u: de houding van Marta of die van Maria? Van welke situatie hangt dat af?

Welke raakvlakken ziet u tussen Genesis 18 (Abraham en Sara krijgen bezoek) en Luc. 10,38-42?

Voor de begeleider

Vanaf Lucas 9,51 richt Jezus zijn schreden naar Jeruzalem. De eerste etappe van de reis gaat door Samaria. Hij stuurt boodschappers naar een dorpen in Samaria om zijn komst aan te kondigen. De Samaritanen willen hem echter niet ontvangen, juist omdat hij zich richt naar Jeruzalem. (Luc. 9,53). Zijn leerlingen Jakobus en Johannes willen deze weigering bestraft zien met vuur uit de hemel, zoals bij de profeet Elia (2 Kon. 1,10-12), of Sodom en Gomorra (Gen. 19,24). In het geval van Elia probeerde koning Achazja, die meer ophad met de afgod Baäl dan met de Eeuwige, vanuit Samaria de profeet voor zijn karretje te spannen. Jezus wijst zijn leerlingen streng terecht. Hij lijkt hun rechtlijnigheid erger te vinden dan de ongastvrije houding van de Samaritanen (Luc. 9,55-56).

Jezus en zijn leerlingen reizen verder naar het volgende dorp. Onderweg ontspint zich een gesprek over wat het betekent om Jezus te volgen, namelijk de radicale keuze voor het koninkrijk Gods (Luc. 9,57-62).

In de volgende perikoop, Luc. 10,1-23 stuurt Jezus (tweeën)zeventig leerlingen op pad om te verkondigen dat het Koninkrijk Gods nabij is. Zij moeten twee aan twee gaan, geen reisattributen meenemen en niet groeten (= tijd besteden aan de gebruikelijke uitgebreide en tijdrovende begroetingsrituelen), zo urgent is deze opdracht. Komen zijn bij een huis, dan moeten ze dit huis eerst vrede wensen. Wanneer hun vredewens beantwoord wordt, mogen ze in dit huis verblijven en eten en drinken wat er aangeboden wordt (Luc. 10,6-7). Ook in de steden die hen gastvrij ontvangen mogen ze eten en drinken, zieken genezen en de bewoners verkondigen dat het koninkrijk van God nabij is (Luc. 10,8-9). Voor steden die hen niet willen ontvangen betekent de aankondiging van het Koninkrijk een aanklacht (Luc. 10,10-12), de aankondiging van het oordeel (Luc. 10,12-16). De leerlingen komen juichend over hun succes terug ('Heer, ook demonen gehoorzaamden aan ons in uw naam'), maar Jezus tempert hun vreugde: 'Jullie moeten je erover verheugen dat jullie namen geschreven staan in de hemel' (Luc. 10,17-20).

Het motief van het gastvrije huis uit Luc. 10,6-7 keert terug in Luc. 10,38-42, na het verhaal over de barmhartige Samaritaan (Luc. 10,25-37). In Lucas 9-10 plaatste de evangelist dus twee typen

Samaritanen tegenover elkaar: de Samaritanen die zich van Jezus afkeren, omdat hij gericht is op Jeruzalem (Luc. 9,52-53) en de Samaritaan als de vreemdeling die zich ontfermt over het slachtoffer van een roofoverval. (Merk overigens op dat het slachtoffer precies de verkeerde kant opgaat, van Jeruzalem af, Luc. 10,30, tegengesteld aan de weg van Jezus.)

Een ander contrast schildert Lucas tussen twee dorpen, een 'dorp van Samaritanen' (9,52) en 'een dorp' (10,38). Het dorp mag dan geen naam hebben, er woont een vrouw die hem gastvrij ontvangt, Marta. Haar naam klinkt het eerst, daarna horen we dat ze een zuster heeft, Maria (10,39). Het verhaal over de ontvangst van Jezus door Marta en Maria wordt vaak uitgelegd als de tegenstelling tussen de drukdoenerig sloof Marta en Maria die aandacht heeft voor haar gasten. Maar die uitleg verdient nuancering.

We maken dus eerst kennis met Marta, blijkbaar de belangrijkste persoon in huis, want zij ontvangt de gasten (Luc. 10,38). Marta heeft een zuster, Maria (vers 39), die aan de voeten van de heer gaat zitten en naar zijn woord (enkelvoud!) luistert. 'Aan de voeten zitten van' is staat voor het leerlingschap. De bezetene uit Luc. 8,22-34 zit in 8,35 gezond en wel aan Jezus' voeten en krijgt in 8,38-39 de opdracht te vertellen wat God heeft gedaan. Saulus, de latere Paulus, zit in Hand. 22,3 als leerling aan de voeten van zijn leermeester Gamaliël. Marta is intussen druk bezig met 'dienen' van haar gast(en) (Grieks: *diakonia*). In de Willibrordvertaling en de NBV heeft Marta het over 'bedienen', het zorgen voor anderen; zie ook Luc. 4,39 en 8,3, waar mensen die door Jezus genezen zijn hem 'dienen' door voor hem te zorgen. De komst van de Mensenzoon wordt in Luc. 12,35-40 vergeleken met de komst van heer die thuiskomt van een bruiloft, en de leerlingen met de dienaren die gereed staan hem te ontvangen. Omdat zij gereed zijn hem te ontvangen, zal hij hen aan tafel nodigen en (be)dienen. Hetzelfde beeld van de omgekeerde verhoudingen vinden we in Luc. 22,26: bij de volgelingen van Jezus is moet de leider worden als iemand die dient. Met andere woorden: het 'dienen' waarin Marta uitblinkt heeft niets negatiefs, integendeel. Jezus zegt ook niet dat ze daarmee moet ophouden, hij stelt er iets naast.

Marta beklagt zich erover dat haar zus haar alleen laat dienen (Luc. 10,40). Kan Jezus Maria niet zeggen dat zij Marta daarbij moet helpen? Jezus' antwoordt valt in twee delen uiteen. Eerst beschrijft hij het gedrag van Marta: 'Je maakt je zorgen en je maakt je druk om veel dingen'. 'Je zorgen maken' wordt in het Lucasevangelie op andere plaatsen gebruikt in de context van leerling-zijn en de zoeken naar het koninkrijk van God (Luc. 12,11.22.25). 'Je zorgen maken' over allerlei dingen belemmert de gerichtheid op dit koninkrijk. Dat vormt het tweede deel van het antwoord. Maria wel gekozen heeft, door als leerlinge te zitten aan de voeten van haar leraar. Dat is 'het goede' (niet: het beste!) dat haar niet afgenomen kan worden. Niet het dienen wat Marta doet is een probleem, het is het feit dat ze zich door haar zorgen laat beperken en afhouden van het leerling-zijn.

Er zijn ook andere interpretaties van dit verhaal mogelijk. Van Ogtrop (1991) bijvoorbeeld geeft de volgende interpretatie van het verhaal over Marta en Maria: Marta lijkt de behoedster van het Joodse geloof, door het voeren van een Joodse huishouding. Vrouwen geven het geloof door, behoeden en bestieren het Joodse huis door het voeren van een (koosjere) keuken. Maria hoort en stelt zich open voor nieuwe kansen. Voor het geloof zijn beide zussen nodig.

5: Een gastvrije gemeenschap

Gastvrijheid is niet alleen een kwestie van individuele keuzes. Hoe gaan wij als buurt, gemeente, kerkgemeenschap om met mensen die bij ons aankloppen, op zoek naar veiligheid en onderdak?

Voor het leven in de kloostergemeenschap stelde Benedictus van Nursia (480-547) een aantal regels op, die bekend zijn geworden als de Regel van Benedictus. Over het ontvangen van gasten zegt hij het volgende:

Alle gasten die aankomen, moeten worden ontvangen als Christus zelf, want Hij zal eens zeggen: "Ik kwam als gast en gij hebt Mij opgenomen" (Mat. 25,35). Aan ieder wordt de eer bewezen die men hem verschuldigd is, maar heel in het bijzonder aan de geloofsgenoten en aan de vreemdelingen.

Zodra dus een gast wordt gemeld, gaan de overste en de broeders hem tegemoet met de meest liefdevolle voorkomendheid. Eerst moeten zij samen bidden en dan begroeten zij elkaar met de vredekus. Deze vredekus mag niet worden aangeboden voordat men gebeden heeft, om alle bedrog van de duivel te voorkomen. De wijze van begroeten zelf moet getuigen van grote nederigheid ten opzichte van alle gasten die komen of vertrekken. Door het hoofd te buigen of zich plat ter aarde te werpen moet men Christus in hen aanbidden, zoals men die ook in hen ontvangt.

Na hun ontvangst worden de gasten meegenomen voor een gezamenlijk gebed en daarna houdt de overste of wie deze het heeft opgedragen hen gezelschap. Ter stichting leest men hun iets voor uit de goddelijke Wet; en daarna laat men het hun aan geen goede zorg ontbreken. Omwille van de gast breekt de overste de vasten, tenzij het juist een voorname vastendag is die niet geschonden mag worden; maar de broeders gaan door met hun gewone vasten. De abt giet het water uit over de handen van de gast. De voetwassing van alle gasten wordt verricht zowel door de abt als door de gehele gemeenschap en na deze voetwassing zegt men het vers: "Wij hebben, o God, uw barmhartigheid ontvangen in het midden van uw tempel" (Psalm 47,10). Vooral aan het opnemen van armen en vreemdelingen moet men de grootste zorg besteden, omdat men in hen Christus meer in het bijzonder ontvangt; want het ontzag dat de rijken inboezemen leidt vanzelf wel tot eerbetoon.

De abt en de gasten hebben een afzonderlijke keuken, zodat gasten die onverwachts in het klooster aankomen - en er komen er altijd - de broeders geen last bezorgen. Twee broeders die daarvoor geschikt zijn, worden voor een jaar belast met de zorg voor deze keuken. (...)

Een broeder, die vervuld is van ontzag voor God, wordt belast met het gastenverblijf; en moeten daar altijd genoeg bedden gereed staan. En het huis Gods moet door wijzen met wijsheid beheerd worden. Wie er geen opdracht toe heeft, mag zich beslist niet met de gasten inlaten of met hen spreken. Ontmoet hij er of ziet hij er, dan groet hij hen nederig - zoals wij gezegd hebben - vraagt de zegen en gaat voorbij, met de opmerking dat hij geen verlof heeft om met een gast te spreken.

Regel van Benedictus, hoofdstuk 53

Vragen:

Wat spreekt u aan in deze regel van Benedictus? Wat herkent u in de manier waarop wijzelf met gasten omgaan? Wat vindt u verrassend?

Als zijn de overeenkomsten tussen de manier waarop Abraham zijn gasten ontvangt (Genesis 18; zie boven) en deze regel? Welke overeenkomsten ziet u tussen deze regel en uitspraken over gastvrijheid in de Joodse traditie (zie boven)?

Ook in onze tijd zijn kloosters en kerken en gastvrije gemeenschappen. Dat hebben we hierboven al kunnen zien (blz. 3); zie voor meer tips en voorbeelden blz. 13.

Aan de andere kant roept de gastvrijheid jegens anderen - vluchtelingen, asielzoekers, migranten – allerlei spanningen op. De gastvrije gemeenschap van Duitsland werd gespleten door het vraagstuk dat andere diepten zichtbaar maakte. De opkomst van de politieke beweging Pegida maakte dat zichtbaar. In een interview in dagblad Trouw (26 april 2016) over zijn boek *De kwestie Pegida* laat Jurriën Rood laat iets van die diepten zien, maar geeft hij ook lijnen voor een toekomst.

Het is, volgens Rood, te gemakkelijk om de Pegida-aanhangers weg te zetten als rechts-extremisten. Het zijn eerder teleurgestelde kiezers van de christendemocratische CDU uit het leeglopende Oost-Duitse platteland, vooral mannen van middelbare leeftijd, die het gevoel hebben dat er niet naar hun zorgen geluisterd wordt. De man die Rood het meest verraste was ene meneer Möhler, inwoner van een dorpje in Saksen met 170 inwoners, zonder winkels en voorzieningen. Daar zouden vijftig asielzoekers geplaatst worden. Toen de bewoners protesteerden, dreigde de overheid dit aantal te verdubbelen. Meneer Möhler liet zich flink horen, hij liep mee in de demonstraties van Pegida en kreeg de nodige aandacht in de media. Totdat hij zag hoe asielzoekers opgevangen werden: een grote groep mensen bij elkaar gepropt in een gymzaal, zonder enige vorm van privacy. Dat vond meneer Möhler te ver gaan. Voor open grenzen voelde hij nog steeds niet, vertelde hij Rood. Maar de mensen die binnen zijn moet je wel fatsoenlijk behandelen. Daarom is hij zich gaan inzetten voor de verbetering van de opvang van die asielzoekers. En hij niet alleen: binnen korte tijd werkte het halve dorp mee.

Vragen (naar keuze):

Kun je van mensen vragen om gastvrij te zijn, volgens u? Waarom wel of niet?

Wat herkent u in zijn houding, wat verbaast u? Wat gebeurde er volgens u met meneer Möhler?

Hebt u vergelijkbare ervaringen, of kent u zulke ervaringen van anderen?

Als u de ervaringen van meneer Möhler vergelijkt met het verhaal van Najib Amhali (of het verhaal van Abraham), wat is dan de overeenkomst? En wat zijn de verschillen?

Op wie lijkt meneer Möhler volgens u het meest: op Marta of Maria?

Hoe zou Derrida de gastvrijheid van meneer Möhler en zijn dorp kenmerken?

Voor de begeleider

Het is bij deze vragen de bedoeling wat eerder ter sprake gekomen is in verband te brengen met een concreet ervaringsverhaal. Kies daarom de vragen die het beste passen bij uw publiek en bij de thema's die al eerder aan de orde gekomen zijn.

Extra**Een gastvrije gemeenschap? Aanbevelingen, tips en good practices**

Voorbeeld van een opvangproject in Zaandam (zie blz. 2)

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/4191814/2015/11/21/Kijk-dit-is-nu-ee-courgette-vertelt-de-vrijwilliger.dhtml>

Bekijk ditzelfde project hier: <https://www.kerkinactie.nl/actueel/2015/12/noorderkerk-zaandam-ontvangt-dagelijks-vluchtelingen>

Een boekje met de kerstboodschap van de Nederlandse bisschoppen en een overzicht van good practices in de opvang van vluchtelingen is te vinden op de site van de Nederlandse bisschoppen: <https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2016/11/Herbergzaam-Nederland-de-praktijk-in-de-Nederlandse-Kerkprovincie.pdf>

De kerstboodschap is ook te vinden op:

http://www.bisdromrotterdam.nl/algemeen/bisschop/Documents/151215%20BisschoppelijkeBrief_HerbergzaamNederland_Kerstmis%202015.pdf

13

De Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) heeft voor de aangesloten instellingen het volgende advies geschreven:

<http://www.knr.nl/UserFiles/File/berichten%20CMBR/Adviesbrief%20religieuze%20instituten.pdf>

Voor meer informatie zie de website van de KNR:

http://www.knr.nl/solidariteit/pagina.asp?pagina_id=511

Voor meer informatie en praktische voorbeelden zie het project 'Samen in actie voor de vluchteling' van Kerk in Actie (Protestantse Kerk in Nederland):

<https://www.kerkinactie.nl/actueel/2015/11/inactievoorvluchtelingen-2>

Zie verder de blog van medewerker Geesje Wegman <https://www.kerkinactie.nl/over-kerk-in-actie/medewerkers/geesje-werkman>

Voor activiteiten vanuit Joodse gemeenten in Nederland zie <http://www.nieuwwij.nl/opinie/syriers-en-joden-vrienden-zeker/#comments> en

http://www.ligamsterdam.nl/sites/all/files/users/admin%20līga/vk_havenstraat_bezoek_okt_2015.pdf

Persbericht Centraal Joods Overleg:

<http://www.ligutrecht.nl/sites/all/files/users/Max%20LJGU/persbericht-cjo-sept-15.pdf>

Verder kijken: Genesis 18-19 en Lucas 10,38-42 verbeeld

Zie voor de verbeelding van Genesis 18-19 door Marc Chagall, met commentaar, de website van oudtestamenticus Niek Schuman, <http://luxetdies.nl/abrahams-verlegenheid/>

Zie voor een christelijke interpretatie van Genesis 18 – de verschijning van de triniteit – de beroemde icoon van Andrej Rublev, met toelichting:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Icoon_van_de_oudtestamentische_Drievuldigheid en <http://www.touchstonemag.com/archives/article.php?id=26-01-054-c> (Engels).

Verbeelding van het verhaal van Martha en Maria met toelichting zijn te vinden op <http://www.statenvertaling.net/tags/marta-en-maria.html>

Publicaties

Derrida, J. & Dufourmantelle, A. (2016). *Over de gastvrijheid*. Amsterdam: Boom.

Van Deursen, Juliëtte, Mock, Leo & Poorthuis, Marcel (2015). *Abraham/Ibrahim. De spiritualiteit van gastvrijheid*. Z.pl.: Pardes.

Van Ogtrop, Hein Jan (1991). *In het leerhuis van Lucas*. Boxtel: Katholieke Bijbel Stichting.

Tenachon – Themamagazine over joodse wijsheid # 28 Vluchteling (februari 2016). Uitgave van Stichting Pardes. Info en bestellen: <http://www.folkertsmastichting.nl/Webshop/Product.php?Id=86>

Tenachon – Themamagazine over joodse wijsheid # 22 Gastvrijheid (december 2014).). Uitgave van Stichting Pardes. Info en bestellen: <http://www.folkertsmastichting.nl/Webshop/Product.php?Id=61>

Zie voor verschillende Nederlandse vertalingen van de Regel van Benedictus <https://www.lucepedia.nl/dossieritem/benedictus-van-nursia/nederlandse-vertalingen-van-de-regel-van-benedictus>

Voor het interview met Jurriën Rood:

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/4278905/2016/04/09/Politiek-correct-links-versleet-Pegida-voor-extreem-rechts.dhtml> (toegang alleen voor abonnees).